

System dozoru elektronicznego w Polsce w latach 2009-2023 w ocenie skazanych i specjalistów. Wyzwania, szanse, perspektywy.

W zakładach karnych w Polsce przebywa obecnie około 71 000 osadzonych. Kara bezwzględnej pozbawienia wolności, choć często postrzegana jako jedyna adekwatna reakcja na przestępstwo niesie za sobą szereg konsekwencji dla osób skazanych, a także dla ich rodzin. Przeludnione zakłady karne są też dużym problemem dla Wymiaru Sprawiedliwości. Dlatego na świecie zaczęto poszukiwać niezolacyjnych alternatyw dla kary pozbawienia wolności, jedną z nich jest monitoring elektroniczny. Dla skazanych, którzy popełnili ciężkie przestępstwa, pobyt w więzieniu jest nieunikniony, jednak dla osób, które dopuściły się mniej poważnych czynów, alternatywą może być odbycie kary w Systemie Dozoru Elektronicznego (SDE) i uniknięcie części negatywnych konsekwencji izolacji więziennej. W Polsce SDE nie jest odrębną karą, przede wszystkim stanowi sposób wykonywania kary pozbawienia wolności i polega na kontroli skazanego, przebywającego poza zakładem karnym, przy użyciu urządzenia monitorującego.

W 2020 roku do SDE trafiło około 12 000 skazanych, ale złożonych zostało aż 44 000 wniosków o udzielenie zezwolenia na odbywanie kary w tym systemie. Co więcej, z danych Biura Dozoru Elektronicznego wynika również, że występują istotne różnice pomiędzy stosowaniem SDE przez poszczególne okręgi sądowe. W 2020 r. dokonano łącznie 9857 instalacji, przy czym najwięcej w okręgu katowickim (1954), a najmniej w rzeszowskim (319). W świetle tych faktów istotne jest zarówno empiryczne zbadanie przyczyn odmownych decyzji sędziów (w tym indywidualnych cech społeczno-demograficznych skazanych ubiegających się o zgodę na SDE), jak i zbadanie różnic i ich przyczyn w praktyce stosowania SDE w poszczególnych regionach Polski. Pierwszym problemem badawczym jest więc zbadanie praktycznego wymiaru stosowania SDE w Polsce.

Jednocześnie niezwykle ważnym aspektem są dolegliwości jakie skazani odnoszą w związku z karą pozbawienia wolności. Izolacja społeczna, w tym izolacja więzienna, nie jest sytuacją naturalną, przez co wywołuje dolegliwości i konsekwencje, zarówno w sferze fizycznej, społecznej jak i psychicznej. Natomiast nadal niewystarczająco dużo wiemy o wpływie monitoringu elektronicznego na życie skazanych. Badania zagraniczne wskazują, że choć monitoring elektroniczny miał być wolny od skutków i dolegliwości izolacji to nie do końca tak jest. Dodatkowo nie jest zbadane, jakie konsekwencje ponoszą osoby zamieszkujące wraz ze skazanymi odbywającymi karę w SDE. Istotne wydaje się zatem zbadanie dolegliwości, jakich doświadczają skazani i ich rodziny w polskich warunkach dozoru elektronicznego i jest to drugi problem badawczy, który chcę poruszyć.

Celem prowadzonych przeze mnie badań jest kompleksowe zbadanie funkcjonowania Systemu Dozoru Elektronicznego w Polsce z perspektywy pracowników wymiaru sprawiedliwości oraz skazanych, mających doświadczenie odbycia kary pozbawienia wolności w SDE. Celem jest także wyodrębnienie dolegliwości, jakich doświadczają skazani odbywający karę w tym systemie. By osiągnąć zamierzone cele i odpowiedzieć na postawione pytania badawcze przeprowadzę analizę literatury, obowiązujących regulacji i danych statystycznych (w Polsce i wybranych państwa obcych), a następnie przeprowadzę 35 wywiadów eksperckich z pracownikami wymiaru sprawiedliwości (sędziowie, funkcjonariusze Służby Więziennej, kuratorzy, adwokaci, pracownicy Biura Dozoru Elektronicznego), 20 wywiadów ze skazanymi, którzy mają doświadczenie odbycia kary pozbawienia wolności w SDE oraz 10 wywiadów z członkami rodzin osób skazanych.

Wyniki prowadzonych przeze mnie badań zostaną opublikowane w formie artykułów naukowych w międzynarodowych i krajowych czasopismach, a także przedstawione na wystąpieniach podczas krajowych i międzynarodowych konferencji naukowych. Końcowe analizy zostaną natomiast przedstawione w kompleksowym raporcie dotyczącym praktycznego wymiaru SDE w Polsce.